

Annonse

Vi har ledige
Stipendiatstillinger
 Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
 Søknadsfrist: 31.08.2023
 UiT Norges arktiske universitet

AKTUELT

Sterk ADHD-vekst: - Å moralisere synes jeg blir lettvingt

Antall individer på ADHD-medisiner har økt med 40 prosent på to år. Leder for Norsk psykiatrisk forening vil ha flere utredninger, raskere.

ADHD-vekst: - Å moralisere, og så «ette er det legemiddelindustrien og sløpphendte leger som har gjort», synes jeg blir lettvingt, sier professor Lars Lien, leder i Norsk psykiatrisk forening. - Hvis vi ser en økning i diabetes, prøver vi å finne de samfunnsmessige årsakene. Det tenker jeg er viktig her også. (Foto: Katrika Hustad)

Av Vegard Møller, Journalist og Katrika Hustad, fotograf

- Jeg tror jo at de fleste private aktorene gjør det ordentlig. Likevel vil det være veldig vanskelig, når du har tatt imot 25 000 for en ADHD-utredning, å ikke skrive ut ADHD-medisin, sier leder for Norsk psykiatrisk forening (NPPF) Lars Lien.

Det gjelder dagens nyheter: Antall individer på ADHD-medisiner har doblet seg på seks år, med 40 prosent økning de siste to årene. Det kommer etter 10-15 år med moderat vekst.

Artikkelen fortsetter under annonser

- Jeg tenker det er oppsiktsekkende, men ikke helt uventet. Stadig forteller leger i DPS (Distriktpsikiatrisk senter red. ann.) meg at opptil 40 prosent av alle henvendelser dreier seg om ADHD-utredninger. Når det da også spretter opp masse private tilbydere i tillegg, er det klart at alt bidrar til å fyre opp under den epidemien vi ser, fortsetter Lien.

Han lister opp flere forklaringer. Endringer i hverdagen som følge av pandemiestengningen, normalisering i samfunnet og voksende press på skolebenken. Og ikke minst: ADHD-influenserne.

- Når jeg foreleser, sier studenter ting som at «vi lærer jo om nye symptomer på ADHD hver dag gjennom Tiktok». Og det er klart at disse ekko-kamrene, som sosiale medier skaper, også bidrar til noe av økningen, sier Lien.

Fremveksten av private aktører kan videre forsterke disse effektene.

Han er ikke av den grunn bekymret for overdiagnostisering. Tvert imot frykter han underdiagnostisering.

Derfor foreslår han at det offentlige lærer av det private - en slags ADHD *new public management*.

Artikkelen fortsetter under annonser

- Kanskje får de ikke utredning et annet sted? Det handler jo mer om at kapasiteten i det offentlige er sprent. I utredningene i det offentlige mener jeg det er lite effektivitet å spore. Derfor tenker jeg det burde blitt litt mer *fast track* på ADHD-utredningen, for å få det litt raskere igjennom.

Les også

Nye tall: På seks år har ADHD-medisineringen doblet seg

- **Ikke overrasket**
 «Ingen vet hvor mange som er ADHD-diagnostisert», skrev nylig [Magasinet Psykisk helse](#). Private aktører er nemlig ikke forpliktet til å registrere det. I artikkelen ba ADHD Norge-leder Gry Lunde regjeringen om å ta grep.

Mens hun venter, kan hun se på det nest beste: antall individer på ADHD-medisiner. I 2019 lå det på 52 899 personer. Tre år senere var det oppe på 81 639.

Mens økningen i 2020 var relativt høy - 5800 førstegangstuskrivser, nesten dobbelt så høyt som året før - ble veksten stadig større fra år til år. De siste to årene økte den med hele 40 prosent - med 9831 nye resepter i 2021 og 13 075 i 2022.

Dette sammenfaller med en økning i private tilbydere. Så sent som i forrige uke snakket NRK med Maja Frokedal, som brukte 30 000 kroner på privat utredning, etter å ha fått avslag på utredning i spesialisthelsetjenesten.

- Jeg begynte først å høre om dem for et par år siden, sier Lien om de private utrederne.

ADHD Norge frykter at private utreder ikke følger nasjonale retningslinjer i tilstrekkelig grad. Nylig sendte foreningen en bekymringsmelding til statsforvalteren om en privat ADHD-klinikk i Haugesund, som tilbød «hurtigutredninger» på én dag.

- Jeg er ikke overrasket, sier generalsekretær i ADHD Norge Gry Lunde i møte med tallene.

Hun sier foreningen har fått oppgitt tall på foretaks- og klinikknivå, der ADHD ifølge henne er den største henvisningsgruppen, og øker mest, med 40 til 50, tidvis til og med 60 prosent av alle henvisninger. Ikke minst hadde ADHD Norge en medlemsvekst på 44 prosent i 2022. Tallene Morgenbladet presenterer, styrker mistanken hennes.

Men foreløpig er heller ikke hun redd for overdiagnostisering. Hun tror de fleste som nå får ADHD-medisiner, får det fordi de har ADHD.

- Hvis du ser på Sverige, som jeg har vært litt opptatt av de siste par årene, så er forekomsten av ADHD blant barn og unge under 18 år på 10 prosent. Så det kommer an på hva man sammenligner det med. Hvis man sammenligner med norske tall for et par år siden, er det en betydelig økning, sier Lunde.

Hva overrasket over tallene: Gry Lunde, generalsekretær i ADHD Norge.

- Skolene mest ivrige etter å medisinere

Morgenbladets tall viser at 2020-effekten er sterkst blant dem fra 19 år og ned. Mens barn og ungdom ble klart mest diagnostisert før, falt den årlige medisineringen fra tusevis til hundrevis fra 2004 til 2009. Fra 2013 til 2019 var det i snitt 403 barn som årlig ble satt på ADHD-medisinering.

Artikkelen fortsetter under annonser

De siste tre årene ser vi først en økning til 1185 i 2020, så 2447 i 2021 og til slutt 3 236 i 2022.

Økningen i medisinering sammenfaller med en dobling i henvisning til barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) de siste seks årene, ifølge en [Klassekampen](#)-artikkel fra april. - Jeg opplever ofte at foreldre mener press på for å få stilt en ADHD-diagnose. Før de den ikke, går de til en annen BUP, eller så går de privat», sa overlege Henriette Sandven til Klassekampen den gang.

- Jeg tror den største bidragsyteren - og dette har jeg litt fra min datter, som har jobbet i BUP - er at stadig flere henvendelser kommer fra skolene. Hun opplever også at det var skolene som var mest ivrige i å medisinere elevene, sier Lien.

Han er enig med [avdelingsdirektør ved Folkehelseinstituttet Heidi Aase i at endringer i forbindelse med nedstengning kan ha fremprovosert latente ADHD-symptomer](#) hos barn, så vel som hos voksne.

- Det er jo ikke somatisk visdom vi snakker om - enten har du diabetes, eller ikke. Psykiske lidelser vil være gjenstand for sosiale endringer, sier Lien.

Derfor er Lien forsiktig med å rope overdiagnostisering, også når det gjelder barna. Overdiagnostisering er nemlig et åpent spørsmål, sier han, og minner om at det ikke finnes en absolutt biologisk grense for riktig antall ADHD-diagnoser. De konsentrasjonsvanskene som inngår i ADHD, leder nemlig til en diagnose når de begrenser ens funksjon i hverdagen - sånn sett innebærer de per definisjon abnormalitet, som igjen er sosialt konstruert - så ikke hverdagen plutselig krever enda mer konsentrasjon, kan det bety at flere mennesker faller utenfor normalen, og derfor plutselig bør få plass i ADHD-teltet.

Artikkelen fortsetter under annonser

- Psykiske lidelser er psykososiale funksjonsnedsettelse. Møter du en datterskel når du sitter i rullestol, er det en hindring. Har du konsentrasjonsvansker, og moter en skole som er veldig preget av at du må ha full oppmerksomhet hele tiden, så vil din tilstand bidra til at du ikke passer inn i det systemet som vi har laget, sier Lien.

Kvinner, oppmerksomhet og sosiale medier

I absolutte tall er det voksne kvinner som står for den største av økningen i medisinering. Gry Lunde i ADHD Norge lister opp tre grunner til at kvinner treffes mest av hva enn som skjedde i 2020.

Den første er enkel: Det finnes flere kvinner som faktisk har ADHD, men ennå ikke har fått diagnosen.

Etterslepet stammer ifølge henne fra at ADHD i 2013 ble endret til å innebære tre undertyper, der en av dem ikke hadde hyperaktivitet som absolutt krav - en såkalt oppmerksom type. Den fanger opp det man tidligere hadde ADD, hvor uroen og hyperaktiviteten er på innsiden og mindre synlig. Flere kvinner har denne typen, sier Lunde.

Den andre grunnen Lunde peker på, er at kvinner har lavere terskel for å oppsøke helsehjelp, og derfor og påvirkes mer av opplysningskampanjer.

- Da jeg begynte i ADHD Norge i 2015, var de fleste medieoppslagene negativt vinklet. Nå er de mer balanserte og informative. Ute i befolkningen har omdømmet endret seg. Du ser en avstigmatisering og mer åpenhet, sier hun.

Artikkelen fortsetter under annonser

Den tredje grunnen er at det er en klar overvekt av kvinner blant de nye «ADHD-influenserne». Hva sa du, sa du?

I 2021 snakket VG med tre kvinner som oppdaget diagnosen gjennom Instagram og Tiktok. Lunde er positiv til normalisering og bevisstgjøring, men frykter at vi får mye feilinformasjon med på kjøpet.

[Magasinet Psykisk helse](#) har gjennomgått noen av «symptomene» på ADHD i sosiale medier: Oppvisning, søvnproblemer, ofte bestilte take away-mat eller ha mange faner om samtidig. «Var du en ambisjos kvinne, men ikke klarte å gjennomføre målene du satte deg, følte deg bare sliten, selv om du som ung hadde vært full av energi. Ja, da kunne det være tegn på ADHD», sa psykologspesialist Yasmin Sofía Iqbal.

Teorien finner støtte i [fagfellevurdert forskning](#), som konkluderer med at omtrent halvparten av informasjonen om ADHD på Tiktok, er misvisende.

Ikke minst sier Iqbal at flere av profilene oppfordrer deg til å søke privat utredning, hvis du er blitt avvist av det offentlige. Her er Lunde forsiktig med å konkludere.

- Jeg tror absolutt at endringer i hvordan vi prater om ADHD, er med å påvirke utviklingen i diagnostiseringen, sier hun.

Artikkelen fortsetter under annonser

- Lettvint

Ifølge Lunde har medlemmer fortalt henne om private utredere som ikke samler dokumentasjon om pasientens oppvekt. Det er et brudd på nasjonale retningslinjer.

NPF-leder Lars Lien mener det er plausibelt at de private er en del av overklaringen, men mener det er overdramatisk å anta at de i utstrakt grad bryter med retningslinjene.

- Å moralisere, og si «dette er det legemiddelindustrien og sløpphendte leger som har gjort», synes jeg blir lettvingt. Hvis vi ser en økning i diabetes, prøver vi å finne de samfunnsmessige årsakene. Det tenker jeg er viktig her også.

Tvert imot tolker han tallene som et tegn på at folk som egentlig burde fått diagnosen for lenge siden, endelig får den nå. Han mener de som aldri fikk den, lider i dag. For eksempel kan

mange av dem være rusmisbrukere:

- Jeg har forsket mye på rusmiddelmissbrukere, hvor utrolig mange av dem har ADHD-diagnoser. I våre funn er det inntil 50 prosent av dem som tilfredsstiller kriteriene til en ADHD-diagnose.

Lien mener også at de raske utredningene kan være en fin ting.

Artikkelen fortsetter under annonser

- La meg kaste ut en brannfakkell: Alle som får bedre liv av ADHD-medisiner, burde få ADHD-medisiner?

- Ja, det er jeg helt enig i.

- Ja?

- Ja. Helt enig.

- Det er også god dokumentasjon på at de ikke bare får subjektivt bedre liv, men blir mindre kriminelle, lever lenger, blir mindre utsatt for rusproblemer, og så videre.

redaksjon@morgenbladet.no

Annonse

Mer fra Aktuelt

Annonse

Annonse

Annonse